

ВИВЧЕННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВИХ КОРЕЛЯТИВ САМОСТІЙНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Юлія Бакка

викладач кафедри практичної психології

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

01601, Україна, м. Київ, вул. Пирогова, 9

ulia2852@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2300-9326>

Анотація

Мета. Статтю присвячено дослідженню ціннісно-сміслових корелятив самостійності особистості юнацького віку. *Методи дослідження:* застосовано авторську методику «Судження про самостійність» (СПС). За допомогою цієї методики і на підставі результатів контент-аналізу відповідей досліджуваних визначено важливі характеристики самостійності/несамостійності особистості юнацького віку. Процедурою дослідження за методикою СПС передбачалося виявлення семантичних одиниць, еквівалентних поняттям «самостійність» і «несамостійність». Порядком виконання опитування передбачалося надання учасниками дослідження необмеженої кількості дефініцій, що описують поняття «самостійність/несамостійність» особистості. *Результати.* Визначено низку ознак, характерних для самостійної і несамостійної особистості. Розкрито особливості ціннісно-сміислової сфери особистості, тобто таку її динамічну і функціональну систему, що формує смисли, цілі життєдіяльності і регулює способи їх досягнення. *Висновки.* Встановлено, що ціннісно-сміслову структуру самостійності особистості в юнацькому віці складають такі смислові категорії, як: (1) відповідальність, (2) уміння/здатність ухвалювати рішення самому, (3) незалежність, (4) уміння/здатність вирішувати проблеми, (5) здатність/можливість дбати про себе, забезпечувати себе, (6) уміння/здатність здійснювати дії самому, (7) самореалізація, (8) свобода вибору, (9) самоконтроль, (10) упевненість в собі, (11) цілеспрямованість, (12) вміння визнавати і виправляти помилки, (13) дорослість, (14) вміння оцінювати ситуацію, (15) спокій. На відміну від цього, ціннісно-сміслова структура несамостійності особистості в юнацькому поєднує такі змістові категорії, як: (1) залежність, (2) безпорадність, (3) неможливість ухвалювати рішення самому, (4) нездатність діяти самому, (5) невпевненість, (6) безвідповідальність, (7) нездатність дбати про себе, забезпечувати себе, (8) недостатній самоконтроль або зовнішній контроль, (9) безініціативність, байдужість, (10) слабкість, інфантилізм, (11) нездатність робити вибір, (12) некритичне сприйняття інших.

Ключові слова: самостійність, несамостійність, особистість юнацького віку, ціннісно-сміслова сфера особистості, ціннісно-сміслові кореляти самостійності.

Вступ

Розглядаючи самостійність як одну із важливіших властивостей особистості, що детермінована багатьма чинниками – внутрішніми, зовнішніми, суб'єктивними, об'єктивними, слід звернутися до аналізу виникнення, утворення цього психологічного феномена та розглянути його у сукупності взаємопов'язаних характерних ознак і різноманіття форм у процесі розвитку. Юнацький вік є найбільш сприятливим, сензитивним періодом для соціалізації та подальшого розвитку цілісної особистості, що виявляється в її потребах,

інтересах, схильностях; у складному, інтенсивному переструктуруванні й диференціації важливих психічних функцій, що охоплюють мотиваційну, пізнавальну, вольову, емоційну сфери психіки. Саме в юнацькому віці відбувається інтенсивний розвиток особистості як суб'єкта, на перший план виходить навчально-професійна діяльність, формуються плани, пов'язані з набуттям майбутньої професії, здобуває визначеності професійна спрямованість. До того ж у цьому віці набувають нової якості ціннісні орієнтації, ускладнюється репертуар виконання соціальних, гендерних й інших конвенціональних ролей, норм, правил у зв'язку із входженням в «доросле» життя, розширенням кола соціального оточення та зміною якості взаємодії в ньому, відбувається вибір особистістю життєвого шляху. Тому вирішенню проблеми розвитку самостійності в юнацькому віці приділяється особлива увага дослідників.

Так, науковцями відзначається важливість перетворення емоційно-ціннісної сфери особистісного вибору; значущість трансформації старих і винайдення особистістю нових смислів (Титаренко, 2005). Самостійність особистості виявляється у контексті незалежності її ставлень за наявності власної системи цінностей, поглядів, уявлень, переконань (Широка, 2019). Цінності особистості розглядаються як складова її самореалізації (Долинська & Пенькова, 2016). До того ж самостійність особистості виявляється в уміннях свідомо скеровувати свою поведінку та діяльність згідно власних цінностей, поглядів, переконань, завдяки власному вибору (Павлюк, 2018).

Будь-які вибори особистості скеровуються її цінностями. У цьому контексті для розуміння психологічних чинників розвитку самостійності особистості юнацького віку важливо звернути увагу на ціннісну саморегуляцію, що за визначенням В. Волошиної розкриває сформовану в процесі професійної підготовки студента усвідомлену, організовану й цілеспрямовану систему самовпливів на структуру особистісних, професійних, соціальних ціннісних орієнтацій з метою їх трансформування у систему домінантних цінностей особистості. Розширення аксіологічної сфери особистості юнацького віку, розкриття її аксіологічного потенціалу та аксіоідентичності веде до усвідомлення її власної самоцінності, формування реального «Я-образу» (Волошина, 2015).

Мета дослідження: емпірично дослідити ціннісно-сміслові кореляції самостійності та несамостійності особистості юнацького віку. **Завдання** дослідження: 1) виявити семантичні одиниці, еквівалентні поняттям «самостійність» і «несамостійність» особистості; 2) визначити особливості вияву самостійності особистості в юнацькому віці.

Методи дослідження

У емпіричному дослідженні застосовано авторську методику «Судження про самостійність» (СПС). За допомогою цієї методики і на підставі результатів контент-аналізу відповідей досліджуваних визначено важливі характеристики самостійності/несамостійності особистості юнацького віку. Процедура дослідження за методикою СПС передбачалося виявлення семантичних одиниць, еквівалентних, на думку досліджуваних, поняттям «самостійність» і «несамостійність». Порядком виконання опитування передбачалося надання учасниками необмеженої кількості дефініцій, що описують поняття «самостійності/несамостійності». Кількісний розподіл суміжних понять – семантичних одиниць аналізу дав змогу визначити низку ознак та їх взаємозв'язків, характерних для самостійної та несамостійної особистості. Семантичними одиницями контент-аналізу слугували висловлювання, що описували специфічні процеси, стани, риси, властивості самостійної/несамостійної особистості. Ці семантичні одиниці дали змогу розкрити

особливості ціннісно-сміслової сфери особистості, тобто таку її динамічну та функціональну систему, що формує смисли, цілі життєдіяльності і регулює способи їх досягнення.

Процедура підрахунку ціннісно-сміслових одиниць відбувалася шляхом класифікації виділених текстових сполучень і кількісної оцінки смислових категорій. Квантифікаційна обробка текстового матеріалу дала змогу визначити і узагальнити еквівалентні категорії, перевести їх у кількісні показники, що використовувались у подальшому емпіричному дослідженні для систематизації й інтерпретації одержаних результатів. Для обробки та інтерпретації результатів було побудовано категоріально-класифікаційну матрицю, а також створено узагальнюючі таблиці даних, що відображали ранг смислових корелятив у варіаційному ряді, кількість виборів цих корелятив респондентами та їх відсоткову частку.

Експериментальна вибірка складала 117 досліджуваних – студентів факультету психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова віком від 16 до 27 років. Загальна кількість опрацьованих елементів, сформованих на основі одержаних відповідей опитуваних і підданих усебічному аналізу, становила 965 семантичних одиниць.

Результати та дискусії

У результаті проведеного емпіричного дослідження сегментовано і виокремлено тотожні поняття, еквівалентні поняттю «самостійність» особистості. З цією метою було проаналізовано 186 відповідей респондентів. Так, серед найбільш уживаних у відповідях респондентів смислових корелятивів поняття «самостійність», виявлено такий його семантичний еквівалент як *«уміння/здатність ухвалювати та виконувати рішення самому»* – вміння приймати і реалізовувати правильні для себе рішення, коли, наприклад, за висловлюваннями респондентів, «твої дії чи думки, повністю належать тобі, і ти самостійно приймаєш ті чи інші рішення». Цей семантичний конструкт виявлено у 22,05% відповідей респондентів, висловлених під час опитування, і посідає перше рангове місце. На другому ранговому місці – *«незалежність»* або здатність володіти своїм життям; можливість бути незалежним від інших; мати власне бачення щодо свого життя; приміром, це «коли твої дії чи думки, повністю належать тобі, і ти самостійно приймаєш ті чи інші рішення», що складає 20,44% серед усіх відповідей респондентів.

На третьому місці у варіативному ряду – *«відповідальність»* – здатність відповідати за всі свої дії самому або, приміром, «коли ти сам відповідаєш за свої вчинки і можеш взяти на себе відповідальність за той чи інший вчинок»; відповідальність особистості за саму себе; вміння брати на себе відповідальність за себе – 18,81% відповідей. На четвертому ранговому місці серед смислових корелятивів поняття «самостійності» – *«уміння/здатність вирішувати проблеми»*, що виявляється у спроможності вирішувати проблеми самому, здатності забезпечити власні потреби самостійно, покладатися на себе у вирішенні проблем. Даний корелятив був зафіксований у 8,60% відповідей респондентів. Водночас п'ятий ранг посідає такий семантичний еквівалент самостійності особистості, як *«здатність/можливість дбати про себе, забезпечувати себе»* (6,45% відповідей). Його сутність полягає у спроможності особистості до повного забезпечення власних потреб своїми силами; здатності прожити самостійно; забезпечення себе без допомоги інших; вміннях потурбуватися про себе самому.

Серед інших смислових одиниць, що дають змогу описати семантичний простір, дотичний до розкриття поняття «самостійність» особистості визначено такі як: *«уміння/здатність здійснювати дії самому»* – вміння діяти самостійно без сторонньої допомоги; діяти незалежно від думки інших (5,37%); *«самореалізація»* – вміння власними силами реалізуватися у суспільстві та мати свої погляди на будь-яку ситуацію; мати

можливість втілювати в життя свої ідеї, незважаючи на думку інших (4,83%); «свобода вибору» – можливість вибору самостійних вчинків; усвідомлення відповідальності за власні дії, на основі власного вибору; здатність робити вибір і діяти, незалежно від поглядів інших (4,30%).

Окрім того, слід зазначити про наявність у семантичному просторі особистості ще й таких ціннісно-сміслових корелятів самостійності, а саме «цілеспрямованість» – здатність самому ставити цілі та виконувати їх самостійно; ставити собі цілі і досягати їх самому; прагнення до поставленої мети, підпорядкованість їй дій і думок – 2,69% відповідей респондентів; «самоконтроль» – уміння самому контролювати себе, свої дії, поведінку (2,15%); «упевненість в собі» – усвідомлення своїх можливостей, переконання у правильності своїх дій – 1,61% відповідей; «дорослість» – відсутність інфантильності, наявність дорослих поглядів на життя, змужнілість (1,08%); «спокій» – уміння володіти собою, витримка, урівноваженість (0,54%); «вміння визнавати і виправляти помилки» – вважати можливим і нормальним робити та виправляти помилки, відверто їх визнавати (0,54%); «вміння оцінювати ситуацію» – робити адекватні висновки про перебіг ситуації, уміння визначати її суть, характер і значення – 0,54% відповідей респондентів.

Для більш повного розуміння смислу поняття «самостійність» особистості, проаналізовано її протилежний полюс – «несамостійність». З цією метою було піддано аналізу 164 відповіді респондентів. Серед основних смислових корелятів поняття «несамостійність» визначається «залежність» особистості від когось/чогось під час прийняття рішень і вирішення нею своїх проблем; виконання особою волі, бажань інших; знаходження під впливом думок і поглядів сторонніх осіб; залежність від допомоги інших осіб – перше рангове місце або 28,05% відповідей респондентів. На другому ранговому місці виявлено такий семантичний конструкт як «неможливість ухвалювати рішення самому», коли, за висловлюванням респондентів 17,07% опитаних, за людину все вирішують інші і в неї немає права висловлювати свої думки, немає змоги приймати рішення, діяти, здійснювати вчинки самостійно.

Третє рангове місце займає «безпорадність» (14,63%) або неможливість подбати про себе без сторонньої допомоги. У таких респондентів відмічається відсутність навиків самостійного вирішення життєвих ситуацій, досить часто вони виявляють страх зробити щонебудь самостійно. Четверте рангове місце належить такому смислому кореляту, як «нездатність діяти самому». Серед 9,76% відповідей респондентів, які було віднесено до цього семантичного конструкту, визначено, приміром, такі: просити когось зробити за тебе те, що можна зробити самому; за тебе роблять і вирішують інші; людина не може зробити нічого без допомоги інших. На п'ятому ранговому місці (7,93%) – «безвідповідальність», що визначається респондентами як байдуже ставлення до своєї справи; неможливість взяти на себе відповідальність за своє життя; покладання відповідальності на когось, не виконання своїх обіцянок; перекладання відповідальності за власне життя на третю особу; нездатність брати на себе відповідальність за власні вчинки та рішення.

Серед інших ціннісно-сміслових корелятів несамостійності особистості відзначається «невпевненість», що характеризується досліджуваними як вагання, нерішучість у діях і вчинках; невпевненість у власних думках; страх зробити щось самому – 6,71% відповідей. До того ж зауважимо про наявність у загальному контенті таких смислових корелятів несамостійності, як «недостатній самоконтроль, переважання зовнішнього контролю». На думку респондентів, це виявляється коли рішення приймають замість тебе; коли люди беруться за справу та не доводять її до кінця, схильні до зовнішнього впливу, некритично

сприймають поради інших. За уявленнями 6,09% респондентів такі якості властиві особистості, яка не контролює себе або потребує порад з боку інших щодо вирішення певної проблеми чи здійснення якоїсь дії; думки та дії такої людини належать іншим особам.

Доповнюють семантичний простір поняття несамотійності особистості такі смислові одиниці, як: «нездатність робити вибір» як неспроможність зробити вибір або відсутність вибору для здійснення самостійних вчинків – 3,66%; «слабкість, інфантилізм» як характеристика несформованої особистості чи неможливість подбати про себе – 2,44%; «нездатність дбати про себе, забезпечувати себе», що розкривається через залежність від матеріального становища інших, потреба у всебічній допомозі – 2,44%; «некритичне сприйняття інших» (0,61%) – некритичне сприйняття думок і порад інших; «безініціативність, байдужість» – нездатність діяти за внутрішнім спонуканням, апатичне ставлення до своєї справи – 0,61% .

Судження про самостійність особистості розкрито також на підставі результатів аналізу міркувань опитуваних з приводу того, що означає «Бути самостійною людиною» або «Бути несамотійною людиною». Одержані дані було сегментовано та виокремлено тотожні поняття – смислові кореляти, що відповідають такому семантичному конструкту, як «Бути самостійною людиною». У такий спосіб проаналізовано 181 відповідь респондентів.

Серед смислових корелятів семантичного конструкту «Бути самостійною людиною» найбільш широке застосування – перше рангове місце – має «відповідальність». Як зазначено у відповідях респондентів, це здатність особистості нести відповідальність за своє життя та його наповнення, не перекладаючи відповідальність на інших; самому відповідати за всі свої вчинки та за наслідки зробленого вибору – 22,09% відповідей респондентів. Друге рангове місце серед еквівалентів семантичного конструкту «Бути самостійною людиною» посідає «уміння/здатність ухвалювати рішення» (17,68%) – уміння приймати рішення самому, а не іншими особами; приймати власні рішення, від яких залежить твоє життя; приймати рішення, які позитивно вплинуть на тебе; приймати власні рішення і досягати поставленої мети; приймати розумні рішення без зайвого втручання інших. На третьому ранговому місці – «незалежність» особистості, що характеризується респондентами як уміння існувати без опіки з боку інших; бути незалежним від сторонніх; знати, що ти незалежний; не залежати ні в чому, ні від кого, ні у прийнятті рішень, ні в свободі дій; мати незалежну від інших думку; бути залежним лише від себе – 14,37% відповідей.

«Уміння/здатність вирішувати проблеми», як еквівалент семантичного конструкту «Бути самостійною людиною» посідає четверте рангове місце – 12,71% відповідей респондентів. За уявленнями досліджуваних його сутність виявляється у вміннях вирішувати питання, спираючись на власні сили, незважаючи на чужу думку; розв'язувати свої проблеми власними силами; здатність вирішувати та діяти самому. П'яте місце (10,49%) займає «здатність/можливість дбати про себе, забезпечувати себе», зміст якого розкривається в умінні будувати своє життя самому, думати наперед як забезпечити своє буття; робити те, що за тебе робили батьки в твоєму дитинстві; існувати без чужої опіки; повністю забезпечувати всім необхідним у житті; вміти визначати свої потреби і задовольняти їх; вміти доглядати не тільки за собою, але й за найближчим оточенням.

Окрім того, серед основних семантичних корелятів визначається «самореалізація», як реалізація особистістю свого потенціалу. На думку 7,19% досліджуваних, межі досконалості людини не існує, тому що людина навчається все своє життя; має свій світогляд і погляди. Така людина уміє аналізувати свої дії; володіє стійким характером; обирає для себе правильний шлях, а також виступає окремою особистістю і має власне життя, роботу, хобі,

захоплення; знає чого вона хоче від себе; творить своє життя власноруч. З поміж основних ціннісно-смыслових корелятів семантичного конструкту «Бути самостійною людиною» слід також зазначити «*упевненість в собі*», що, за уявленнями 6,08% досліджуваних, означає бути впевненим у своїх рішеннях; робити так, як вважаєш за потрібне; мати внутрішню впевненість у власних діях; впевнено оцінювати себе як особистість.

Також, серед іншого можна виокремити «*цілеспрямованість*» особистості. На думку 2,77% опитаних це – вміння ставити цілі і їх досягати власними способами і можливостями; здатність самому ставити свої цілі й самому їх досягати. До того ж, у 2,20% респондентів визначається «*свобода вибору*» як можливість здійснення та врахування наслідків вільного вибору; важливість самостійного прийняття рішення й свободи дій; відсутність втручання у свій вибір.

Важливими для розуміння семантичного конструкту «Бути самостійною людиною» є такі ціннісно-смыслові кореляти, як: «*самоконтроль*» – уміння контролювати свою поведінку самому, контролювати та планувати своє життя, не бути контрольованим з боку інших – 2,20% відповідей респондентів; «*вміння визнавати і виправляти помилки*», що розуміється 1,66% респондентів як схильність приймати, визнавати свої помилки та робити висновки, не боятися помилок при виконанні складних завдань; «*вміння оцінювати ситуацію*» – вміння оцінювати позитивні та негативні сторони ситуації (0,56%).

Подальший аналіз даних емпіричного дослідження дав змогу з'ясувати основні смыслові кореляти семантичного конструкту «Бути несамоствійною людиною». З цією метою було піддано аналізу 186 відповідей респондентів на поставлене під час опитування запитання.

До особливостей семантичної структури конструкту «Бути несамоствійною людиною» відносимо домінування таких складових загального контенту, як: «*безпорадність*» (перше рангове місце) – неспроможність своїми силами впоратись з труднощами, відчуття постійної потреби в допомозі, підтримці, безпомічність; намагання не думати ні про що, покладатися на інших; не відмовляти від постійної допомоги; мати постійну потребу в порадах чи настановах; покладатися на когось; не знати як допомогти собі; незмога жити, покладаючись на себе – 23,66% відповідей опитуваних. На другому місці – «*залежність*» – схильність покладатися на інших, залежати від думки оточуючих; жити так, як тобі скажуть; знаходитись під впливом інших; залежати від когось, слідувати, підпорядковуватися діям, думкам і рішенням інших – 18,28% відповідей досліджуваних. На третьому місці серед основних ціннісно-смыслових корелятів «*нездатність ухвалювати рішення самому*» (10,76% відповідей респондентів) – жити думками та рішеннями інших; намагання вирішити свої проблеми за допомогою інших; невміння вирішувати питання без допомоги інших; нездатність приймати рішення самотужки; потребувати допомоги у прийнятті рішень, вирішенні проблем; жити рішеннями інших.

Четверте місце серед досліджуваного контенту посідає конструкт «*нездатність діяти самому*» – роботи все що тобі скажуть, не прислуховуючись до себе; чекати на допомогу інших, при цьому нічого не робити; неможливість виконання певного завдання, коли твої проблеми, як правило, розв'язує хтось другий; перекладати справи на інших – 10,22% відповідей опитуваних. П'яте місце займає «*невпевненість*» – 9,14% відповідей, що означає вагатися у всьому; виявляти нерішучість; невміння бути впевненим в своїх силах; невіра у своїх сили та навички; нерішучість, викликана недостатньою кількістю знань або досвіду; невміння жити, покладаючись на себе.

До того ж визначено і проаналізовано такі ціннісно-смыслові кореляти семантичного конструкту «Бути несамоствійною людиною», як «*безініціативність, байдужість*» –

пасивність у будь-яких діях; небажання планувати свої дії; не замислюватися над тим як жити далі; не думати ні про що; бездіяльність; відсутність власних поглядів; не ставити собі цілі і не досягати їх; відмовлятися від своїх цілей – 8,07% відповідей респондентів. «Безвідповідальність» (7,53%) – намагання перекласти відповідальність на інших; безвідповідальність за свої вчинки; не відповідати за власне життя і вчинки; перекласти справи на інших; не виконувати свої обов’язки та не брати відповідальність за самого себе; боязкість брати відповідальність на себе. «Нездатність дбати про себе, забезпечувати себе» виявляється у невмінні забезпечити себе, нездатності заробляти; сподіваннях в фінансовому плані на іншу людину; відсутності змоги забезпечувати себе; житті за рахунок батьків – 4,30% відповідей опитуваних. «Недостатній самоконтроль/зовнішній контроль» – батьки контролюють де тобі навчатись, в чому ти підеш на навчання і чи зможеш ти виконати ту чи іншу роботу; діяти під впливом зовнішніх чинників; боятися зробити щось в житті без контролю певних людей (батьків); знаходитися під контролем, під впливом чужої волі – 3,22% відповідей респондентів. «Слабкість, інфантилізм» – дитяче бачення світу, лінощі, небажання самовдосконалюватися; невміння сприймати себе як особистість; небажання працювати над собою – 2,68% відповідей досліджуваних. «Некритичне сприйняття інших» – невміння розрізняти власну і нав’язану думку; необґрунтоване знаходження під впливом інших; неаргументоване намагання покладатися на досвід інших – 1,61% відповідей респондентів. «Нездатність робити вибір» – керуватися вибором, зробленим кимось іншим – 0,53% відповідей.

Аналіз і узагальнення результатів, одержаних в ході вивчення ціннісно-сміслових корелятивів *самостійності* особистості в юнацькому віці, дав змогу дійти висновків про те, що їхню семантичну структуру складають такі компоненти, як: (1) «відповідальність», (2) «уміння/здатність ухвалювати рішення самому», (3) незалежність, (4) уміння/здатність вирішувати проблеми, (5) здатність/можливість дбати про себе, забезпечувати себе, (6) уміння/здатність здійснювати дії самому, (7) самореалізація, (8) свобода вибору, (9) самоконтроль, (10) упевненість в собі, (11) цілеспрямованість, (12) вміння визнавати й виправляти помилки, (13) дорослість, (14) вміння оцінювати ситуацію, (15) спокій (рис. 1).

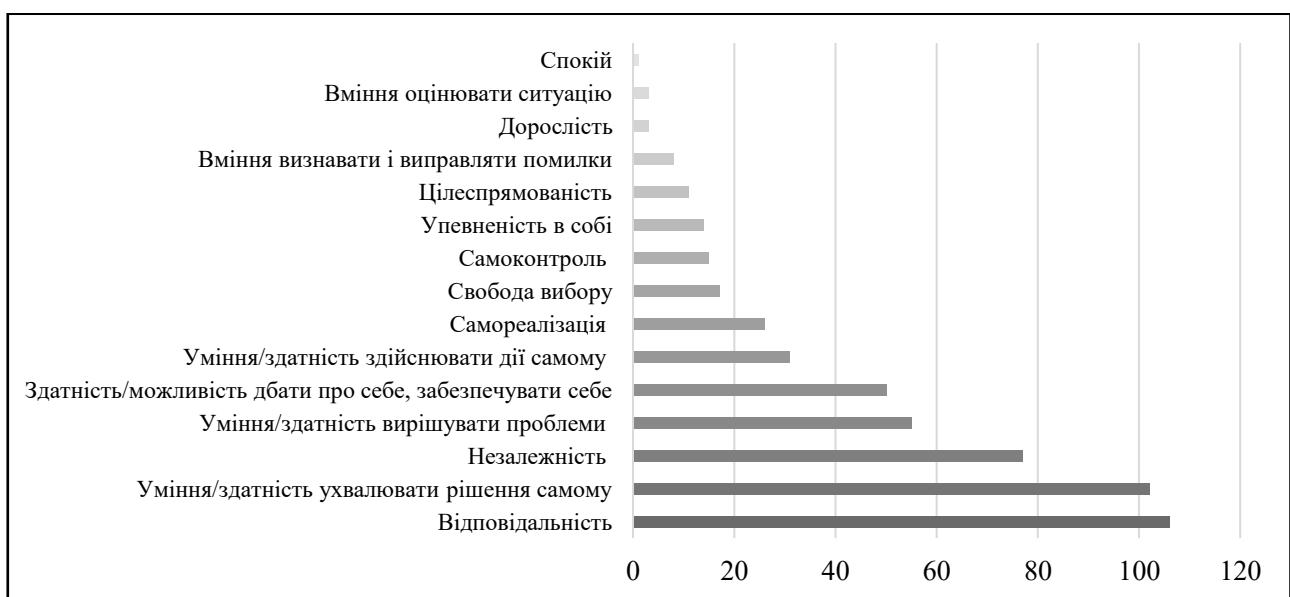

Рис. 1. Ціннісно-сміслові кореляти *самостійності* особистості в юнацькому віці (кількісні результати подано у змістових одиницях аналізу)

Аналіз і узагальнення результатів емпіричного дослідження ціннісно-сміслових корелятів *несамостійності* особистості в юнацькому віці дає змогу стверджувати про наявність у їхній семантичній структурі таких змістових категорій, як: (1) залежність, (2) безпорадність, (3) неможливість ухвалювати рішення самому, (4) нездатність діяти самому, (5) невпевненість, (6) безвідповідальність, (7) нездатність дбати про себе, забезпечувати себе, (8) недостатній самоконтроль або зовнішній контроль, (9) безініціативність, байдужість, (10) слабкість, інфантилізм, (11) нездатність робити вибір, (12) некритичне сприйняття інших (див. рис. 2).

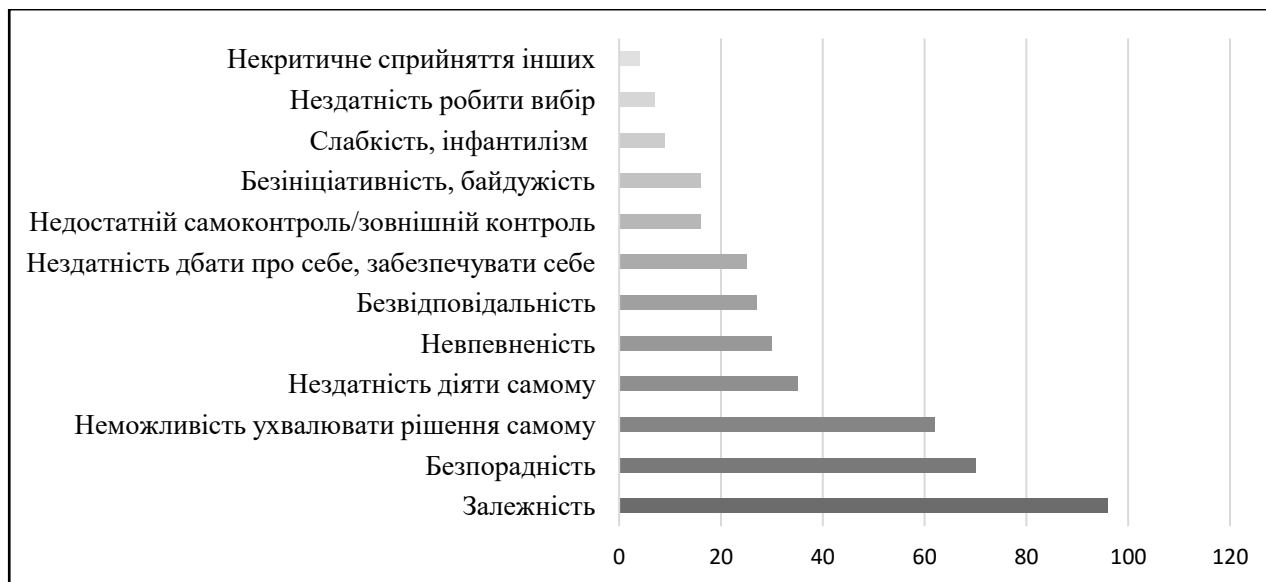

Рис. 2. Ціннісно-сміслові кореляти *несамостійності* особистості в юнацькому віці (кількісні результати подано у змістових одиницях аналізу)

Висновки

За результатами проведеного емпіричного дослідження визначено індивідуальні судження респондентів щодо самостійності й несамотійності особистості. На підставі результатів контент-аналізу відповідей досліджуваних визначено важливі характеристики самостійності/несамостійності особистості. Виявлено специфічні семантичні одиниці аналізу, що являють собою ціннісно-сміслові кореляти самостійності та несамотійності особистості в юнацькому віці. Завдяки цьому кількісний розподіл суміжних понять ціннісно-сміслових корелятів дав змогу виділити низку ознак та їх взаємозв'язків, характерних для самостійної й несамотійної особистості.

Семантичними одиницями контент-аналізу слугували висловлювання респондентів, що визначали специфічні процеси, стани, риси, властивості самостійної/несамостійної особистості. Ці семантичні одиниці розкрили особливості ціннісно-сміслові сфери особистості, тобто таку її динамічну та функціональну систему, що формує смисли, цілі життєдіяльності й регулює способи їх досягнення.

Встановлено, що ціннісно-сміслову структуру *самостійності* особистості в юнацькому віці складають такі смислові категорії, як: 1) відповідальність, (2) уміння/здатність ухвалювати рішення самому, (3) незалежність, (4) уміння/здатність вирішувати проблеми, (5) здатність/можливість дбати про себе, забезпечувати себе, (6) уміння/здатність здійснювати дії самому, (7) самореалізація, (8) свобода вибору, (9) самоконтроль, (10) упевненість в собі,

(11) цілеспрямованість, (12) вміння визнавати й виправляти помилки, (13) дорослість, (14) вміння оцінювати ситуацію, (15) спокій.

На відміну від цього ціннісно-сміслової структура *несамостійності* особистості в юнацькому поєднує такі змістові категорії, як: (1) залежність, (2) безпорадність, (3) неможливість ухвалювати рішення самому, (4) нездатність діяти самому, (5) невпевненість, (6) безвідповідальність, (7) нездатність дбати про себе, забезпечувати себе, (8) недостатній самоконтроль або зовнішній контроль, (9) безініціативність, байдужість, (10) слабкість, інфантилізм, (11) нездатність робити вибір, (12) некритичне сприйняття інших.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні самостійності особистості як провідного чинника здійснення життєвого вибору в юнацькому віці.

Література

1. Волошина, В. (2015). *Психологічні технології підготовки майбутніх психологів*. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД».
2. Долинська, Л.В., & Пенькова, О.І. (2016). Самореалізація особистості як соціально-психологічний феномен. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*, 3(48), 18–25.
3. Павлюк, М. (2018). *Теорія і практика розвитку самостійності майбутнього фахівця*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
4. Титаренко, Т.М. (Ред.). (2005). *Особистісний вибір: психологія відчаю та надії* (Монографія). Київ : Міленіум.
5. Широка, А. (2019). Спроба інтеграції концепції сепарації-індивідуації у вітчизняну психологію. *Проблеми сучасної психології*, 21, 770–781. Режим доступу: <http://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/159691>

References

1. Voloshyna, V. (2015). *Psykhologichni tekhnologii pidhotovky maibutnikh psykhologiv* [Psychological technologies of training future psychologists]. Vinnytsia : TOV «Nilan-LTD» [in Ukrainian].
2. Dolynska, L.V., & Penkova, O.I. (2016). Samorealizatsiia osobystosti yak sotsialno-psykhologichnyi fenomen [Self-realization of the individual as a socio-psychological phenomenon]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Serii 12. Psykhologichni nauky – Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 12. Psychological Sciences*, 3(48), 18–25 [in Ukrainian].
3. Pavliuk, M. (2018). *Teoriia i praktyka rozvytku samostiinosti maibutnoho fakhivtsia* [Theory and practice of developing the self-dependence of the future specialist]. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
4. Tytarenko, T.M. (Ed.). (2005). *Osobystisnyi vybir: psykhologhiia vidchayu ta nadii* [Personal Choice: The Psychology of Despair and Hope]. Kyiv : Milenium [in Ukrainian].
5. Shyroka, A. (2019). Sproba intehratsii kontseptsii separatsii-indyviduatsii u vitchyznianu psykhologhiu [An attempt to integrate the concept of separation-individuation into domestic psychology]. *Problemy suchasnoi psykhologii – Problems of modern psychology*, 21, 770–781. Retrieved from <http://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/159691> [in Ukrainian].

STUDYING VALUE AND SEMANTIC CORRELATES OF PERSONALITY INDEPENDENCE IN ADOLESCENT AGE

Julia Bakka

Lecturer of the Department of Practical Psychology

National Pedagogical Dragomanov University

9, Pyrohov Str., Kyiv, Ukraine, 01601

ulia2852@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2300-9326>

Abstract

Objective. The article is dedicated to studying value-semantic correlates of personality independence in youth. *Research methods:* the author's method "Judgment of Independence" is applied. With the help of this technique and based on the results of the content analysis of the answers of the researched, important characteristics of independence/non-independence of the personality of youth age were determined. Identified semantic units equivalent to the concepts of "independence" and "non-independence" of personality in youthful age. The procedure for carrying out the task was to obtain from the participants under research an unlimited number of definitions describing the concept of "independence/non-independence" of an individual. *Results.* Several signs characteristic of an independent and non-independent personality have been defined. The peculiarities of the value-semantic sphere of the personality, i.e. its dynamic and functional system, which forms meanings, life goals and regulates ways of achieving them, are revealed. *Conclusions.* It has been established that the value-semantic structure of individual independence in youth consists of such semantic categories as: (1) responsibility, (2) skill/ability to make decisions on your own, (3) independence, (4) skill/ability to solve problems, (5) ability to provide for oneself, (6) ability to perform actions oneself, (7) self-realization, (8) freedom of choice, (9) self-control, (10) self-confidence, (11) purposefulness, (12) the ability to admit and correct mistakes, (13) maturity, (14) the ability to assess the situation, (15) calmness. In contrast to this, the value-semantic structure of the individual's lack of independence in youth combines such content categories as: (1) dependence, (2) helplessness, (3) inability to make decisions on your own, (4) inability to act, on your own (5) insecurity, (6) irresponsibility, (7) inability to take care of oneself, provide for oneself, (8) insufficient self-control or external control, (9) lack of initiative, indifference, (10) infantilism, (11) inability to make a choice, (12) uncritical perception of others.

Keywords: independence, non-independence, youth personality, value-meaning sphere of personality, value-meaning correlates of independence.

Подано 15.09.2022

Рекомендовано до друку 23.09.2022